LUKUVIHJE

EMILIA KUKKALA & PONTUS PUROKURU:
Luokkavallan vahtikoirat: Miten suomalaiset toimittajat auttavat eliittiä pysymään eliittinä. Into, 2016. 269 s.

HEIKKI TAIMIO
Erikoistutkija
PALKANSAAJIEN TUTKIMUSLAITOS
heikki.taimio@labour.fi

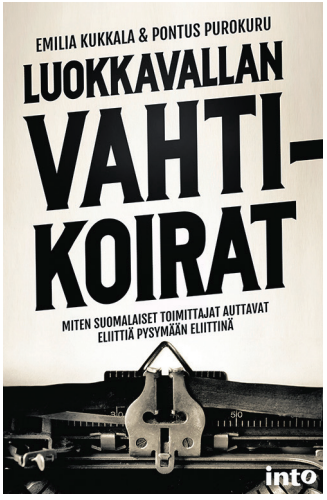

NELJÄS VALTIOMAHTI EI HOIDA ALKUPERÄISTÄ TEHTÄVÄÄNSÄ

Lehdistöä tai nykyään koko mediaa on kutsuttu neljänneksi valtiomahdiksi, jonka tehtävänä on vahtia kolmen muun mahdin – lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovallan – toimintaa. Toimittajat Emilia Kukkala ja Pontus Purokuru väittävät kuitenkin, että toimittajat ja media ovatkin ihan päinvastaisella asialla: vahtimassa, ettei kukaan pääse horjuttamaan vallanpitäjien asemaa.

Kirja perustuu journalismin oppikirja- ja tutkimuskirjallisuuteen, mediasitaatteihin, 19 toimittajalle suunnattuun kyselyyn ja kirjoittajien omiin ammatillisiin kokemuksiin. Allekirjoittanut ei tiedä paljoakaan mediatutkimuksesta, mutta ekonomistina, toimittajana, tiedottajana ja median suurkuluttajana on kertynyt tavallista enemmän havaintoja mediasta ja myös ihmettelyn aiheita. Siksi muutamat kommentit tästä kirjasta ovat paikallaan.

Kirjan keskeisistä mediakriittisistä väitteistä monia voidaan pitää kiistattomina ja yleisesti tunnettuina, ja kuulemma niitä löytyykin jo alan oppikirjoista. Tällainen väite on mm. journalismin konservatiivisuus vallan, keskiluokkaisuuden ja sovinnaisuuden suhteen. Yksi vahva selitys on luonnollisesti pelko mainos- ja ilmoitustulojen menettämisestä – tai niiden maksimointi. Ensiarvoisen tärkeää on se, ketä päästetään mediassa esille ja ketä ei. Monesti tärkeintä näyttää olevan raflaava otsikointi, hyvä pöhinä ja että keskustelu käy, tosiasioista niin välittämättä.

Talousasioissa toimittajat toistavat hyvin paljon vallitsevaa mantraa ja esittävät sen kritiikin kyseenalaisessa valossa. Kirjoittajat kuvaavat hyvin esimerkiksi, kuinka media lietsoo velkapelkoa, so. liioittelee julkiseen velkaan liitettyjä uhkia.

Kirjan huomattavasti arvokkaampaa ja ehkä hieman uuttakin antia ovat kuvaukset siitä, kuinka eliitti toimii ohjaillakseen toimittajia. Monenlaisia painostuskeinoja on käytössä. Jos esimerkiksi pelätään tulossa olevaa kriittistä juttua, soitetaan toimittajien esimiehille. Sitä kirjoittajat voivat kuitenkin vain arvailla, miksi ja milloin nämä taipuvat painostukseen, koska se ei heidän mukaansa yleensä toimi. Kansalaiset arvostavat Ylen uutis- ja ajankohtaistoimintaa, mutta sen johtajan ja vastaavan päätoimittajan Atte Jääskeläisen kyseenalainen rooli nousee kirjassa esille useammankin kerran. Kytköksistä todellisiin painostajiin olisi ollut tosi kiintoisaa lukea paljon enemmän kuin pelkkiä vihjailuja esimerkiksi EK:n suuntaan.

Markkinatalous on tunkeutunut syvemmälle mediasektoriinkin ja uusi teknologia haastaa perinteiset toimintatavat. Niinpä toimittajilla on yhä kovempi kiire eivätkä he ehdi perehtyä asioihin. Esimerkiksi asiansa todella osaavia taloustoimittajia on maassa enää vain muutamia. Toisaalta kirjoittajat muistuttavat, että toimittajatkaan eivät pääse pakoon omia asenteitaan ja poliittisia kantojaan. Esimiesten keskuudessa oikeistolaisuus on hyvin yleistä, ja toimittajat pelkäävät leimautumista vasemmistolaisiksi. Oman uran, toimeentulon ja asuntolainan maksamisenkin kannalta monien valinta on turvallinen, eliitin etuja ja näkemyksiä myötäilevä linja. Niinpä toimittajat vaikuttavat liian laiskoilta ottamaan asioista selvää. Tällaisen itsesensuurinkaan todellisesta laajuudesta kirja ei anna mitään tarkempaa kuvaa.

Sana luokka esiintyy kirjassa paljon harvemmin kuin sana eliitti. Nehän eivät ole suinkaan sama asia. Jääkin hyvin epäselväksi, pönkittävätkö kirjoittajien mielestä toimittajat – tarkoituksellisesti tai tahattomasti – omistajien ja työnantajien asemaa vai yleensä hyvin toimeen tulevan eliitin asemaa. Tämän takia on joskus hieman vaikea nähdä, miten kirjan pitkät pohdinnat esimerkiksi rasismista, vähemmistöistä, lähiöistä tai naisten syrjinnästä liittyvät asiaan. Ne näyttävät olevan lähellä kirjoittajien sydämiä tai kokemuspiiriä.

Kukkala ja Purokuru menevät pahiten metsään antamalla aivan liian lohduttoman kuvan median vinoutumista. He väittävät mm., että sosiaaliturvasta kirjoitetaan pääasiassa sen väärinkäytön kannalta, mutta he eivät esitä muita todisteita kuin viittauksen Ylen uutiseen, jonka otsikossa jo sanotaan, että sosiaaliturvan alikäyttö on isompi ongelma! Kirjoittajat eivät ole huomanneet tai halua tuoda esille sitä, että valtamediassakin on usein ihan hyviä juttuja. Näyttää jopa siltä, että jos niissä on joskus ollut joku huono juttu, niin he tuomitsevat ne kelvottomiksi.

Kirjoittajia pitää kehua oman avoimen poliittisuutensa tunnustamisesta. Sensävyiselle journalismille on toki oma roolinsa, mutta sekin herättää kysymyksiä. Eikö poliittinen tarkoituksenmukaisuus johdakin liian helposti vääristelyyn? Kirjoittajat ovat vahvasti sillä kannalla, ettei toimittaja voi olla työssään puolueeton. Mielestäni tässä työssä pitää aina tavoitella totuutta, mistä usein seuraa myös ”puolen” muttei välttämättä voimakkaamman osapuolen valinta.